

archeologiczne zeszyty autostradowe

INSTYTUTU ARCHEOLOGII I ETNOLOGII PAN

zeszyt 2

**Badania na
autostradzie A4
część I**

Opracowanie zbiorowe
pod redakcją
Bogusława Gedigi

ŚLEZA II 322

Archeologiczne badania zlecone przez
Generalną Dyрекcję Dróg Krajowych i Autostrad

IAE
PAN

Budowa autostrad postawiła przed archeologami olbrzymie wyzwanie do podjęcia badań ratowniczych na skalę dotąd w Polsce niespotykaną. Jednocześnie powstała możliwość badania stanowisk archeologicznych na kilkuhektarowych powierzchniach, co stworzyło całkiem nowe możliwości poznawcze. Stajemy przed szansą poznania przemian w zakresie zasiedlenia i sposobów zamieszkiwania ziemi przez społeczeństwa pradziejowe, jak też te z czasów średniowiecza i nowożytności. Ponadto pozyskiwane źródła stwarzają podstawy do poznania wielostronnego obrazu kultury i przemian w tej dziedzinie, jakie dokonywały się w ciągu kilkudziesięciu tysięcy lat.

archeologiczne zeszyty autostradowe

INSTYTUTU ARCHEOLOGII I ETNOLOGII PAN

INSTITUTE OF ARCHAEOLOGY AND ETHNOLOGY
POLISH ACADEMY OF SCIENCES

archaeological motorways fascicles

OF THE INSTITUTE OF ARCHAEOLOGY AND ETHNOLOGY

Fascicle No. 2

**Investigations on the A4 Motorway
Part I**

Editor
Bogusław Gediga

Wrocław 2003

INSTYTUT ARCHEOLOGII I ETNOLOGII
POLSKIEJ AKADEMII NAUK

archeologiczne zeszyty autostradowe

INSTYTUTU ARCHEOLOGII I ETNOLOGII PAN

zeszyt 2

**Badania na autostradzie A4
część I**

Opracowanie zbiorowe
pod redakcją
Bogusława Gedigi

Wrocław 2003

komitet redakcyjny
GRZEGORZ DOMAŃSKI, BOGUSŁAW GEDIGA, MICHAŁ KOBUSIEWICZ,
JANUSZ KRUK, TADEUSZ POKLEWSKI, ROMUALD SCHILD

redaktor serii wrocławskiej
BOGUSŁAW GEDIGA

sekretarze redakcji
ANDRZEJ KOSICKI, LESZEK ŻYGADŁO

tłumaczenie na język niemiecki
JANUSZ MURCZKIEWICZ

projekt okładki i stron tytułowych
JERZY GRZEGORKIEWICZ

typografia serii
JUSTYNA WOJTYŁA-JANIAK

skład komputerowy
NATALIA KARNECKA, JAROSŁAW MICHALAK

© copyright by Zespół Badań Ratowniczych Instytutu Archeologii i Etnologii PAN
Oddział we Wrocławiu, ul. Więzienna 6, 50-118 Wrocław
Wrocław 2003

ISBN 83-89499-01-0
ISSN 1644-776X

na pierwszej stronie okładki – jama kultury łużyckiej ze stanowiska Ślęza 11 (fot. A. Kosicki), na czwartej stronie okładki – misa kultury pucharów dzwonowatych ze stanowiska Ślęza 13 (fot. T. Drozd-Beżaniszwili) oraz składanka zabytków krzemienianych ze schyłkowopaleolitycznej pracowni krzemieniarskiej, stanowisko Ślęza 12 (fot. D. Bobak)

wydawca
ZESPÓŁ BADAŃ RATOWNICZYCH INSTYTUTU ARCHEOLOGII I ETNOLOGII PAN ODDZIAŁ WE WROCŁAWIU
ul. Więzienna 6, 50-118 Wrocław

druk i oprawa
„ELMA”
ul. Norwida 29, 50-375 Wrocław

nakład
350 EGZEMPLARZY

SPIS TREŚCI

<i>Bogusław Gediga</i> , Przedmowa	7
<i>Jarosław Bronowicki, Dariusz Bobak</i> , Schyłkowy paleolit i mezolit na stanowisku Ślęza 11/12, pow. Wrocław.....	9
Endpaläolithikum und Mesolithikum auf dem Fundplatz Ślęza 11/12, Kr. Breslau.....	33
<i>Jarosław Bronowicki</i> , Osada ludności kultury amfor kulistych oraz inne przejawy osadnictwa neolitycznego na stanowisku Ślęza 11/12, pow. Wrocław.....	37
Die Siedlung der Kugelamphorenkultur und andere Spuren der neolithischen Besiedlung auf dem Fundplatz Ślęza 11/12, Kr. Breslau.....	64
<i>Stanisław Madej, Agnieszka Wójcik, Andrzej Grodzicki</i> , Analiza petrograficzna zabytków kamiennych z badań ratowniczych na autostradzie A-4 na stanowisku Ślęza 11 i 12.....	67
Petrographische Analyse der Steinfunde von den Notgrabungen im Bereich der Autobahn A4 auf dem Fundplatz Ślęza 11 und 12.....	70
<i>Iwona Bartoszcze</i> , Kompleks osadniczy z wczesnej epoki brązu na stanowiskach w Polwicy (stan. nr 5) i w Skrzypniku (stan. nr 8), gm. Domaniów.....	71
Ein Siedlungskomplex aus der frühen Bronzezeit auf den Fundstellen in Polwica (Fdpl. 5) und Skrzypnik (Fdpl. 8), Gem. Domaniów.....	99
<i>Jarosław Kopiasz</i> , Osada kultury łużyckiej na wielokulturowym stanowisku Stary Śleszów 17, powiat Wrocław.....	101
Die Siedlung der Lausitzer Kultur auf dem mehrschichtigen Fundplatz Stary Śleszów 17, Kr. Breslau.....	224
<i>Wiesław Chrzanowska, Anna Krupska</i> , Zwierzęce szczątki kostne ze stanowiska Stary Śleszów 17, gm. Żórawina.....	227
Tierknochenreste vom Fundplatz Stary Śleszów Nr. 17, Kr. Żórawina.....	229
<i>Stanisław Madej, Agnieszka Wójcik</i> , Analiza petrograficzna zabytków kamiennych z badań ratowniczych na autostradzie A-4 na stanowisku Stary Śleszów 17.....	231
Petrographische Analyse der Steinfunde von den Notgrabungen im Bereich der Autobahn A4 auf dem Fundplatz Stary Śleszów 17.....	232
<i>Przemysław Paruzel</i> , Miejsca związane z wytwarzaniem ceramiki na osadzie „łużyckiej” ze stanowiska Zakrzów 41, pow. Krapkowice.....	233
Mit der Keramikerzeugung zusammenhängende Stellen auf der Lausitzer-Siedlung des Fundplatzes Zakrzów 41, Kr. Krapkowice.....	251
<i>Krzysztof Nowaczyk, Lubomiła Nowaczyk</i> , Osada ludności kultury przeworskiej na stanowisku Wilkowice 8, gm. Żórawina, woj. dolnośląskie.....	253
Die Siedlung der Przeworsk-Kultur auf dem Fundplatz Wilkowice 8, Gem. Żórawina, niederschlesische Woiwodschaft.....	341
<i>Krzysztof Nowaczyk, Lubomiła Nowaczyk</i> , Cmentarzysko ludności kultury przeworskiej na stanowisku Wilkowice 8, gm. Żórawina, woj. dolnośląskie.....	343
Das Gräberfeld der Przeworsk-Kultur auf dem Fundplatz Wilkowice 8, Gem. Żórawina, niederschlesische Woiwodschaft.....	353
<i>Anna Krupska, Wiesława Chrzanowska</i> , Zwierzęce szczątki kostne z wielokulturowego stanowiska Wilkowice 8, woj. dolnośląskie.....	355
Tierknochenreste vom mehrschichtigen Fundplatz Wilkowice 8, niederschlesische Woiwodschaft.....	369
<i>Stanisław Madej, Agnieszka Wójcik</i> , Analiza petrograficzna zabytków kamiennych z badań ratowniczych na autostradzie A-4 na stanowisku Wilkowice 8.....	371
Petrographische Analyse der Steinfunde von den Notgrabungen im Bereich der Autobahn A4 auf dem Fundplatz Wilkowice 8.....	376

<i>Robert Szwed</i> , Osada wczesnośredniowieczna w miejscowości Ślęza, stan. 13, pow. Wrocław.....	377
Eine frühmittelalterliche Siedlung in der Ortschaft Ślęza, Fdpl. 13, Kr. Breslau.....	469
<i>Wiesława Chrzanowska, Anna Krupska</i> , Zwierzęce szczątki kostne z wielokulturowej osady stanowiska Ślęza 13.....	473
Tierknochenreste von der merkschichtigen Siedlung des Fundplatzes Ślęza 13.....	480
<i>Wiesława Chrzanowska, Anna Krupska, Jan Siembieda</i> , Uwagi dotyczące chorobowo zmienionej kości śródstopia konia ze stanowiska Ślęza 13.....	481
Bemerkungen zu einem krankhaft veränderten Mittelfußknochen eines Pferds vom Fundplatz Ślęza 13.....	483
<i>Stanisław Madej, Agnieszka Wójcik, Andrzej Grodzicki</i> , Analiza petrograficzna zabytków kamiennych z badań ratowniczych na autostradzie A4 na stanowisku Ślęza 13.....	485
Petrographische Analyse der Steinfunde von den Notgrabungen im Bereich der Autobahn A4 auf dem Fundplatz Ślęza 13.....	489

PRZEDMOWA

Program budowy autostrad w Polsce wiąże się z wielkim wysiłkiem finansowym naszego Państwa, samych budowniczych oraz różnych zespołów badawczych, które są zaangażowane w ochronę środowiska naturalnego, krajobrazu kulturowego, w tym i ochronę zabytków zalegających w ziemi. Przed archeologami stanęło olbrzymie zadanie, nie dające się porównać z niczym, z czym do tej pory polska archeologia miała do czynienia w historii swoich badań.

Ochrona dóbr kultury jest obowiązkiem każdego społeczeństwa, a postęp cywilizacyjny w szczególności sposób uwrażliwia na jego spełnianie. W tej sytuacji nie może dziwić, że zadanie to zostało podjęte również przez archeologów w przypadku prac związanych z budową autostrad. Jest bowiem rzeczą nieuchronną, iż bardzo często przebieg budowanych autostrad wkracza na tereny występowania stanowisk archeologicznych, objętych ochroną na mocy obowiązującego ustawodawstwa.

W latach od 1997 do chwili obecnej 2003 roku na największą skalę wypadło archeologom, głównie z ośrodka wrocławskiego, zmierzyć się z problemem ratowniczych badań na trasie przebudowy i budowy autostrady A-4. Jednocześnie można powiedzieć, że lata te były czasem generalnej próby i sprawdzianu tego, jak funkcjonują w praktyce odpowiednie, obowiązujące ustawy, a także organizacyjne formy tych badań. Z punktu widzenia nauki najważniejsze są efekty naszych badań, odpowiedź na pytania, jak dalece zdołaliśmy wykorzystać szansę prowadzenia badań na tak dużą skalę, rozpoznając na większości badanych stanowisk duże ich powierzchnie, co przeważnie zdarza się niezwykle rzadko. Myślę, że sygnałem pierwszej odpowiedzi na to pytanie są „Archeologiczne Zeszyty Autostradowe” Instytutu Archeologii i Etnologii PAN, jak też tomy wydawane przez Zespół krakowskich archeologów, prowadzących badania na trasie budowy autostrady na terenie Małopolski.

Myślę, że nie będzie przesady w stwierdzeniu, iż powodzenie badań ratowniczych uzależnione było w głównej mierze od postawy wobec potrzeb archeologów, osób reprezentujących instytucje, którym powierzone zostało to ogromne przedsięwzięcie budowlane, jak też personelu wykonawczego, zwłaszcza

kadry inżyniersko-technicznej. Ku naszej ogromnej satysfakcji rodzące się na początku nasze obawy, że sytuacja pewnej oczywistej sprzeczności interesów między realizującymi prace budowlane, a chcącymi prowadzić ratownicze badania wykopaliskowe archeologami, jednak jakoś te prace niekiedy opóźniające, zrodzi sytuacje konfliktowe, okazały się bezprzedmiotowe. Stało się tak dzięki właściwym działaniom zespołów archeologicznych, prowadzących badania i stale biorących pod uwagę potrzeby prac budowlanych. Jednak istotne znaczenie posiada pełna zrozumienia i życzliwa dla potrzeb ratowania zabytków archeologicznych postawa ze strony byłej Agencji Budowy i Eksploatacji Autostrad, reprezentowanej przez kolejnych jej prezesów, Panów mgr. inż. Andrzeja Patalasa i dr. Andrzeja Urbanika. W bezpośrednich stosunkach z zespołami, prowadzącymi badania, w sposób kompetentny i pełen zrozumienia Agencję reprezentowali: mgr Marek Gierlach i dr Tomasz Zapaśnik z Warszawy oraz Pani Barbara Sowa i mgr inż. Grzegorz Wieczorek z Oddziału w Gliwicach. Zrozumienie i życzliwe zainteresowanie naszymi badaniami na trasie budowy autostrady A-4 wykazywali pracownicy Biura Budowy Autostrady Wrocław-Gliwice z siedzibą w Opolu, z ówczesnym Dyrektorem Biura Panem mgr. inż. Eugeniuszem Mrozem na czele, którego życzliwość odczuwaliśmy również, gdy został Prezesem Agencji Budowy i Eksploatacji Autostrad. Podobna życzliwość, a wielokrotnie różnego rodzaju pomoc, towarzyszy terenowym zespołom badawczym ze strony bezpośrednich wykonawców prac budowlanych, m. in. kierownictw firm Deutsche Asphalt/Dromex j.v. w osobach: mgr inż. Zygmunt Chłopecki, mgr inż. Paweł Alejski, Dr Uwe Tjarks, WS Atkins/Scetauroute J. V., prowadzących nadzór inwestorski w osobach: mgr inż. Stefan Lenkiewicz, mgr inż. Ewald Przybylski i Pan Roland Perier. Grono osób reprezentujących m. in. wspomniane firmy, jak również prowadzący roboty budowlane na odcinku opolskim Ilbau/Kirchner j. v. i roboty mostowe na całym odcinku Mota & Co., a wśród nich Panowie Antonio Castro i Grzegorz Siegel, jest liczne i zasługujące na naszą wdzięczność, jako że od nich w dużej mierze uzależniony był sukces naszych prac. Tą drogą pragniemy

również wyrazić wobec nich nasze podziękowanie. Myślę, że krótko zasygnalizowana powyżej sytuacja współpracy prowadzących prace budowlane z ekipami archeologicznym jest w dużej mierze znakiem czasu. W sposób bardzo konkretny wyraża bowiem wspólną troskę o spuściznę kulturową narodu i kraju, kształtującą się w coraz szerszych kręgach społeczeństwa.

Od początku, gdy stanęliśmy przed perspektywą przeprowadzenia badań ratowniczych na niespotykaną dotąd skalę, stało się jasne, iż przedsięwzięcie takie będzie wymagało zaangażowania dużego grona archeologów, jak również specjalistów z innych dziedzin wiedzy, bez których udziału nowoczesne badania archeologiczne nie mają dużego sensu, gdyż ich udział wzbogaca nasze poznanie przeszłości. Możliwość przeprowadzania analiz specjalistycznych przez przyrodników została w dużej mierze zapewniona przez stworzenie w ramach Fundacji na Rzecz Nauki Polskiej specjalnego programu „Trakt”. Natomiast sprawa doboru właściwych kadr archeologów do tych badań, zapewnienie im należytej opieki naukowej, stało się troską poszczególnych środowisk archeologicznych oraz utworzonego Ośrodka Ratowniczych Badań Archeologicznych, mającego na celu m. in. dbanie o właściwy dobór instytucji naukowych, którym powierzano zadania przeprowadzenia badań. Była w tym ogromna zasługa Dyrektora tej placówki Pana prof. dr hab. Zbigniewa Bukowskiego, który dzięki swej wytrwałości we właściwych i mądrych działaniach, wiedzy i autorytetowi zdołał zrealizować te ogromnie ważne cele. Dużą pomoc w tych działaniach, a dla nas także w rozwiązywaniu wielu bieżących problemów, również w terenie zapewniał mgr Rafał Maciszewski, Zastępca Dyrektora Ośrodka.

Wyrazy podziękowania za bardzo dobrą współpracę pragniemy przekazać pracownikom służb konserwatorskich województwa opolskiego, zwłaszcza Panom Konserwatorowi mgr. inż. Jackowi Kucharzewskiemu i mgr. Krzysztofowi Spychale oraz województwa dolnośląskiego – Panu Konserwatorowi mgr. inż. Andrzejowi Kubikowi i Pani mgr Halinie Kamińskiej.

Kontynuowane od 2002 roku i w 2003 roku przez wrocławski Zespół Instytutu Archeologii i Etnologii

PAN badania ratownicze na dalszym odcinku przebudowywanej autostrady A-4 od Bielán Wrocławskich po Wądroże przebiegają w trochę zmienionych warunkach organizacyjnych. Prace te są prowadzone na zlecenie Generalnej Dyrekcji Dróg Krajowych i Autostrad i już dziś wypada nam wyrazić również słowa podziękowania kierownictwu tej Instytucji za analogiczną życzliwość i zrozumienie dla ratownictwa archeologicznego, jakiej doświadczyliśmy dotychczas ze strony ówczesnej Agencji. Szczególne wyrazy wdzięczności kierujemy pod adresem na co dzień bezpośrednio z nami współpracujących przedstawicieli Generalnej Dyrekcji w osobach dr. Tomasa Zapaśnika z Warszawy oraz z Wrocławskiego Oddziału – mgr inż. Barbary Bajor, Zast. Dyrektora oraz mgr. inż. Stefana Rewińskiego, Naczelnika Wydziału d/s budowy Autostrad.

Przekazywany zeszyt, drugi w Serii Instytutu Archeologii i Etnologii PAN „Archeologiczne Zeszyty Autostradowe” przynosi pierwszy cykl źródłowych opracowań wyników ratowniczych badań wykopaliskowych, prowadzonych na trasie budowy autostrady A-4 na odcinku opolskim i dolnośląskim. Tom zawiera opracowania przygotowane przez Autorów uczestniczących w ratowniczych badaniach na trasie budowy autostrady. Prezentowane stanowiska stanowią ślady osadnictwa prawie ze wszystkich okresów pradziejów oraz z wczesnego średniowiecza. Jest to jednocześnie odzwierciedleniem sytuacji, z jaką mamy do czynienia w trakcie prac, stawiającej nas przed koniecznością prowadzenia badań na obiektach o zróżnicowanym przekroju chronologicznym, co wymaga zaangażowania większego zespołu badawczego, przygotowanego na badania pozostałości osadnictwa z różnych epok. Pierwszy tom źródłowych opracowań wyników badań na trasie budowy autostrady A-4 jest dziełem wielu Autorów wkraczających swoimi opracowaniami w problematykę różnych epok. Opracowania źródłowe wyników badań na dalszych stanowiskach są w toku i będą stanowiły zawartość kolejnych tomów niniejszej serii. Świadomi przy tym jesteśmy, że niniejsze opracowania nie wyczerpują możliwości poznawczych stwarzanych przez pozyskane źródła, które w przyszłości jeszcze wielokrotnie będą podstawą różnych studiów i opracowań.

Bogusław Gediga